

TijdSchrift

150

Keukens • Badkamers • Toiletten

Dick Blenk

George Stephensonweg 21 f

3133 KJ Vlaardingen

010-4359093 / 06-20597239

Fisc-ad

Fiscale en administratieve dienstverlening

J.A. Janson

fiscaal adviseur

Plein 1940 nr 47
3135 PR Vlaardingen
tel: 010 435 92 67
fax: 08 4220 69 33
e-mail: info@fisc-ad.nl
www.fiscaaladviseurs.nl

**Vlaardingen
anders bekeken**

**Stadswandelingen,
rondleidingen en meer,
ook voor besloten groepen**

www.serviceteam-vlaardingen.nl
facebook.com/serviceteamvld

Westhavendomein

Vastgoed & VvE Beheer

Volledige ontzorging voor vastgoedeigenaars en VvE's

Westhavenplaats 40a • 3131 BT Vlaardingen • Tel.: 010-2477477 • E-mail: info@westhavendomein.nl

www.westhavendomein.nl

Korte Hoogstraat 4a
3131 BK Vlaardingen
Tel. 010 - 434 38 44

Vlascom CV

Vlaardingse Assurantie Combinatie cv

Spoorstraat 2
NL - 3134 TA Vlaardingen

Website: www.vlascom.nl
e-mail: info@vlascom.nl
Tel +31(0) 10 248 04 85
Fax +31(0) 10 234 45 00

Advies op het gebied van:

Schadeverzekeringen

Watersportverzekeringen

Levensverzekeringen, Pensioenen

Financiële planning

Schadebegeleiding

Financiering, scheepshypotheken

Vermogensbeheer

Voor alle molenproducten en broodmixen gaat u naar Aeolus!

Kijk op www.aeolus.nl voor het
hele assortiment

Kortedijk 16
3134 HB
Vlaardingen
T : 010 434 61 31
E : info@aeolus.nl
I : www.aeolus.nl

De Historische Vereniging Vlaardingen heeft tot doel het bevorderen van:

- de belangstelling voor en de kennis van de stad Vlaardingen en haar bewoners;
- het behoud en het herstel van gebouwen en stedenbouwkundige structuren en landschappen;
- het behoud en het verzamelen van die gegevens die van belang zijn voor de geschiedenis van de stad.

De contributie bedraagt € 17,50. Voor leden woonachtig buiten Vlaardingen € 25,00 en dat is dan inclusief portokosten. Het bankrekeningnummer van de vereniging is NL44 INGB 0000 750 978. Leden krijgen jaarlijks het Historisch Jaarboek en 4x per jaar het verenigingsblad Tijd-Schrift.

Lidmaatschap

Het verenigingsjaar loopt gelijk met het kalenderjaar. Lid worden kan het gehele jaar door. Korting op de contributie bij lid worden in de loop van het jaar is niet mogelijk. Wel worden dat jaar reeds uitgegeven publicaties dan nagezonden.

Opzegging

Opzegging van het lidmaatschap dient schriftelijk bij de ledenadministratie te geschieden of via een email naar info@hvv-vlaardingen.nl. Een opzegging kan direct ingaan of aan het eind van het jaar. Restitutie van contributie wordt niet verleend. Leden die hun contributie niet voor of op 31 december hebben voldaan worden automatisch uit het ledenbestand verwijderd.

Het bestuur is als volgt samengesteld:

Dhr. T.H. Hartman, voorzitter
Dhr. J. van Elk, vice-voorzitter
Dhr. E. van Rongen, secretaris
Dhr. C. Maarleveld, penningmeester
Dhr. A.W.J. Andriessen, 2e penningmeester
Mw. M. van der Hoek, notuliste, lid
Dhr. M.M. Carree, lid

Contactadres HVV, ledenadministratie en redactieadres Tijd-Schrift:

Paul Henri Spaakring 22
3137 DJ Vlaardingen
Telefoon (010) 474 9416

Redactie Tijd-Schrift:

E. van Rongen, eindredacteur
K. Bloem
M.M. Carree
Mw. G. van der Weijden
F. Wittkamp

Verkoop losse publicaties:

Uitsluitend via e-mail:
info@hvv-vlaardingen.nl

Bijdragen aan de inhoud van Tijd-Schrift zijn van harte welkom. In verband met de geautomatiseerde verwerking van de teksten ontvangt de redactie deze graag per e-mail:
info@hvv-vlaardingen.nl t.a.v. de redactie.

ISSN 1380-2992

© Historische Vereniging Vlaardingen

Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Internet: www.hvv-vlaardingen.nl - www.begraafplaatssemaus.nl
E-mail: info@hvv-vlaardingen.nl

Productie: Stout Grafische Dienstverlening

Inhoud

Redactioneel

3

**'in 't ambocht van Vlaerdinge
op Hogestat'**

Jeroen ter Brugge

4

Oproep

De ertsranen aan de Vulcaanhaven

17

Pleisterplaats

Jan van Hees

18

Boekbespreking

22

Ledenactiviteiten

24

Omslag: Ingekleurde handschriftkaart door Jan Janszn Potter van landerijen ter weerszijden van de Broekweg waar het Weeshuis Delft inkomsten van trok. Aan de bovenzijde boerderij Hoogstad, met oprijlaan en boomgaard, 1576. Stadsarchief Delft, kaartboek 4. Historische Atlas Vlaardingen nummer 12.

DFDS Seaways B.V.
Vulcanweg 20 (Port # 615)
3134 KL Vlaardingen
www.dfds.com

**PUUR NATUUR
BEHANDELINGEN**

**Lieneke
Terleth**

**SCHOONHEIDS-
SALON**

P.K. Drossaartstraat 55 ~ 3131PA Vlaardingen
Tel: 010 4342125 ~ www.lieneketerleth.nl
Facebook: Schoonheidssalon Lieneke Terleth

**“De Vlaerdinger”
Touringcarbedrijf**

Rode Kruislaan 33
3135 WC Vlaardingen
Telefoon +31 (0)10 - 449 03 70
Mobiel +31 (0)6 - 53 79 10 23
E-mail info@devlaerdinger.nl

STOUT
GRAFISCHE DIENSTVERLENING
Tel. 010 - 248 06 03 • www.stout.nu

Méér dan een drukkerij!

- Bloemwerken en arrangementen
- Goed gesorteerde snijbloemen
- Bloeiende- en bladplanten
- Bruidsboeketten en corsages
- Rouwwerken

Markgraafaan 135
3131 VL Vlaardingen
Tel: 010 43 43 704

JAC. VERKUIL
BLOEMSIERKUNST

**DIJKSHOORN
EUROMOVERS**

AL MEER DAN
50 JAAR
VERHUIZEN!

WWW.DIJKSHOORN.NL
TRAWLERWEG 8 3133 KS VLAARDINGEN TEL.: +31 (0)10-2480522

Een nieuwe start

En een frisse aanblik. Omdat dit de 150e aflevering van Tijd-Schrift is, leek het Klaas Bloem, onze vormgever en redactielid, een aardig idee om de opmaak weer eens aan te pakken. Dat heeft geresulteerd in de huidige lay-out, die eensgezind enthousiasme opriep bij de redactie en het bestuur. Hopelijk deelt u als lezer dit ook! Wij zijn er in ieder geval blij mee en trots op.

Een nieuwe start ook voor de reglementen van de vereniging, de Statuten en het Huishoudelijk Reglement.

Die waren beide voor grote delen achterhaald, en de oude Statuten voldoen ook niet meer aan de wettelijke eisen. Dus hebben we in overleg met de notaris nieuwe Statuten opgesteld, en stellen we ook wijzigingen in het Huishoudelijk Reglement voor (ook al omdat sommige zaken nu in de Statuten zijn geregeld). Die nieuwe Statuten en Huishoudelijk Reglement moeten door u als leden worden goedgekeurd, en daarvoor is er een extra Algemene Ledenvergadering belegd op dinsdag 27 november. In de bijlage bij dit Tijd-Schrift vindt u de uitnodiging en alle informatie. Wij hopen op een grote opkomst (met als bonus een ongetwijfeld boeiende lezing door Frans Assenberg).

Eveneens een nieuwe start is er voor een van de bekendste boerderijen van Vlaardingen: de Moermanboerderij, oftewel Hoogstad. Onlangs is deze door de Gemeente verkocht, en de nieuwe eigenaren gaan er een pannenkoekenhuis in vestigen. Jeroen ter Brugge heeft zich verdiept in de geschiedenis van de boerderij en de bijbehorende gronden en beschrijft dit in het hoofdartikel in dit Tijd-Schrift.

De nieuwe start voor de Hoekse Lijn is voor de zoveelste keer uitgesteld,

maar sommige dingen zijn al verdwenen en komen niet meer terug. Jan van Hees beschrijft een populair koffiehuis bij de spoorwegovergang bij de ENCK aan het eind van de Marathonweg. Beide verdwenen (het koffiehuis al ver voor de overgang, trouwens).

Tot slot zoals gebruikelijk de komende ledenactiviteiten, en op de achterkant weer een fraaie oproep om lid van de HVV te worden.

Eric van Rongen
Eindredacteur

Mededeling

U wordt verzocht vragen over uw lidmaatschap uitsluitend te richten tot de ledenadministratie (bij voorkeur via email info@hvv-vlaardingen.nl, of telefonisch 010-4749416, na 18.00 uur).

‘in ’t ambocht van Vlaerdinge op Hogestat’

Bewoners en eigenaren van een spraakmakende boerderij

Jeroen ter Brugge

In het geografische midden van de stad ligt het boerderijcomplex Hoogstad. Hoewel de boerderij en het omliggende poldertje al sinds de dertiende eeuw onder die naam in de bronnen voorkomen, zal deze aan veel inwoners van Vlaardingen ontgaan zijn. Er was dan ook stevige concurrentie door haar meest spraakmakende bewoner. Velen kennen de plek dan ook als de ‘Moermanboerderij’. Nu de gebouwen en het direct omliggende land door de gemeente verkocht zijn, ligt er een goed moment om in een notendop 750 jaar bewoningsgeschiedenis de revue te laten passeren.¹ Waar bestond de boerderij uit en wie waren eigenaar en bewoner van dit in omvang en betekenis belangrijke agrarische complex en welke invloed hadden zij op het onroerend goed?

Oorspong

De naam Hoogstad behoort tot de oudste benamingen in de Delflandse regio. In een overzicht (ca. 1280) van door Graaf Floris V uitgegeven leengoederen (onroerend goed, meest landerijen) komt in het Vlaardingse gebied de volgende passage voor: ‘Niclais Peterssone, IX morghen op de Hoghe Stat’.² Nicolaas Peterszn bezat dus een land ter grootte van negen morgen in het gebied/complex dat Hoogstad heette. Wat precies met Hoogstad bedoeld wordt of beter, welke exacte locatie, is niet met zekerheid te zeggen. De naam Hoogstad werd tot ver in de 19e eeuw gebruikt voor een gebied dat aanzienlijk groter is dan het huidige Hoogstadcomplex. In de 21e eeuwse perceptie is

Hoogstad een cluster gebouwen bestaande uit boerderij, herenhuis en bijgebouwen aan het einde van de oprijlaan met een stuk weiland en een hoogstamboomgaard. Een in omvang dus veel kleiner geheel en ook van een ander, vooral bebouwd, karakter. De oorspronkelijke benaming Hoogstad sloeg op een gebied, bestaande uit een relatief hoog gelegen dichtgeslibd krekenselsel, waarvan de oorsprong in de late prehistorie ligt. Opgravingen op de landerijen ten noordwesten van het boerderijcomplex, verricht in het kader van de aanleg van het bedrijventerrein Hoogstad (1992-1996), brachten nederzittingsresten uit de Late IJzertijd en Romeinse Tijd aan het licht. Maar met name de daartoe behorende waterstaatkundige kunstwerken (duikers en dammen), die de waterhuishouding van de toen nog actieve krekenselsels reguleerden, spreken tot de verbeelding.³ Later archeologisch en geologisch onderzoek heeft aangetoond dat dit krekenselsel onderdeel uitmaakte van een veel grotere krekendelta, die tot in het centrum van de stad Vlaardingen doorloopt. Dit gunstig gelegen gebied, aan het water en met vruchtbare grond, is tijdens de Middeleeuwen als gevolg van de omkering van het landschap (door het aanhoudend oxyderen en inklinken van het veen in de omgeving) relatief hoog komen te liggen, wat het nog meer geschikt maakte als vestigingsplaats. De naam Hoogstad betekent ‘hooggelegen’ en wellicht ook ‘hooggelegen opstand/gebouwen’ en gold eeuwen lang niet alleen de boerderij maar dus ook het omliggende land. In 17e, 18e en 19e eeuwse bronnen is sprake van de ‘Hoogstadpolder’, waarmee zowel een waterstaatkundig-bestuurlijke als geografische

eenheid werd bedoeld. Het betrof de noordoostelijke hoek van de Aalkeet-Buitenpolder, tot welke waterstaatkundige eenheid het in de (vroeg-)moderne periode formeel behoorde. Dat het een oude benaming betreft, wordt duidelijk door het feit dat de naam Hoogstad ook voor de aansluitende percelen land ten oosten van het zuidelijk deel van de Vlaardinger Vaart (het terrein van het recente woonwijkje Hooglede) werd gebruikt. Op de bekende kaart van Cruquius (1712) is dat duidelijk als zodanig weergegeven: ‘t Kleyne Hooghstats Blokje.

Grafelijk domein?

Oorspronkelijk zal het gehele Hoogstad een aaneengesloten gebied zijn geweest, maar toen rond 1280 het zuidelijk uiteinde van de natuurlijke voorganger van de Vlaardingervvaart werd gekanaliseerd, trad een fysieke tweedeling op. Hoewel het boerderijcomplex bij velen alleen onder de naam ‘Moermanboerderij’ bekend staat, is de naam Hoogstad tot op de dag vandaag in gebruik gebleven. Zowel in transportakten, op kaarten, in belastingcohiëren en andere documenten komt de naam door de eeuwen heen veelvuldig voor, zoals bijvoorbeeld in de registers van de Tiende Penning van Vlaardinger-Ambacht

Kaart (detail) van het Hoogheemraadschap van Delfland met linksboven boerderij Hoogstad (‘Hooghstat’) schuin rechts daaronder als donkere baan de Vlaardingervvaart en aan de overzijde van deze ‘t Kleyne Hooghstats Blokje’, eindigend direct onder boerderij Holy. Collectie Stadsarchief Vlaardingen.

uit 1561: ‘Die tweede polder genaemt Hoehstadt’.⁴ De boerderij werd als kern van het gebied geduid, maar tot het grotere geografische gebied van Hoogstad behoorden meer boerderijen. Of Hoogstad in de Middeleeuwen eveneens een landsheerlijk domein is geweest, kan uit de bronnen niet aangetoond worden, maar dit is zeer goed voorstelbaar.

De aanwezigheid van verschillende percelen land die behoorden tot het leengoed van de Grafelijkheid, de huizen van Mathenesse en Van Naaldwijk, kunnen hier op duiden. Het laatstgenoemde geslacht bezat naast dit en ander land de ambachtsheerlijkheid van Vlaardingen (‘Vlaardinger-Ambacht’) en een reeks van ‘heerlijke rechten’, zoals de lokale rechtspraak. Door erfopvolging, via de geslachten Van der Wateringhe/Van Wateringen en Van Egmond waren de Van Naaldwijks in het bezit daarvan gekomen en later zou het vererven op de huizen Van Montfoort, Van der Mark en Van Arenberg. Tot op heden zijn geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van een versterkte nederzetting van dit geslacht op het Vlaardingse bezit, terwijl dat zeker verwacht mag worden. Mogelijk kan de opgegraven dertiende-eeuwse woontoren/donjon bij de (latere) boerderij ‘de Engelse Boomgaard’ hiermee geïdentificeerd worden. Deze lag even ten zuidwesten van boerderij Hoogstad en binnen de geografische eenheid met die naam. Op de boerderijlocatie Hoogstad, waar een dergelijk versterkt complex eerder verwacht werd, zijn hiervoor geen aanwijzingen gevonden, anders dan historisch-geografische. Scherven die bij graafwerkzaamheden, in slootkanten en in molslopen zijn gevonden, dateren alle van na de veertiende eeuw. De boerderijterp kan, met parallelen elders in de Delflandse regio, een aanwijzing voor een vroegere oorsprong zijn, maar is daar op zichzelf geen overtuigend bewijs voor. Het ontbreken tot nog toe van archeologisch vondstmateriaal uit de dertiende eeuw op het terrein spreekt niet in het voordeel van boerderij Hoogstad. Zonder nader archeologisch onderzoek kunnen hier echter geen afdoende uitspraken over gedaan worden.⁵

Aspot, daterende uit de 15e/16e eeuw en opgegraven in de stal van boerderij Hoogstad (1992).
Foto en collectie: Vlaardings Archeologisch Kantoor.

Archeologische vondsten

De oudste resten op het boerderijcomplex dateren uit de vijf- en zestiende eeuw. Tijdens grondwerkzaamheden in de stal in verband met de verbouwing in 1992, werd kort onder de vloer een tweetal ingegraven aspotten aangetroffen. Dergelijke spaarzaam geglazuurde en van voetlobben voorziene aardewerken potten bevonden zich in het woongedeelte onder de haard en dienden als vergaarplaats van het verbrande hout en turf. Tevens werd een muurfragment uit dezelfde periode gevonden met een noord-zuidoriëntatie, haaks op de lengterichting van de huidige boerderij. Deze vondsten duiden er op dat de voorganger van de bestaande boerderij een andere situatie op het terrein had en mogelijk meer naar het westen was gelegen. De summiere vondsten geven echter onvoldoende grondslag voor een betrouwbare plattegrond of zelfs maar oriëntatie van deze voorganger.

De eerstvolgende vermelding van Hoogstad, na die uit de late 13e eeuw, dateert van 1330. Graaf Willem III van Holland draagt in dat jaar enkele renten aan Simon van Bentheim over. Hiertoe behoorde land 'in 't ambocht van Vlaer-

dinge op Hogestat, die Willem Aelbrechts soens waren'.⁶ Andere vermeldingen uit de periode tot 1570 dateren uit 1334-1366 ('Hoghestat'), 1336 ('Hoghestat'), 1356 ('Hoefstat'), 1438 ('t Hoechstad'), 1458 (Hoogstadpolder), 1539 ('de Hoghe morgen op Hoechstadt'), 1566 ('Hoechstadt') en 1569 ('Hoogstat').⁷ Het betreft hier steeds vermeldingen van land 'op' Hoogstad. Onduidelijk is of dit in de directe nabijheid van boerderij Hoogstad was gelegen of in het ruimer als Hoogstad aangeduide gebied.

Eigenaren

De eerste vermelding waarvan het zeker is dat die de boerderijlocatie betreft, dateert van 1452. Op 28 januari van dat jaar stelt Willem Jacobszn zich ten gunste van Claes Jan Hugez borg voor een losrente op diens huis, erf en hooiberg waarop hij woont in het 'ambacht van Vlaerding'. Op de achterzijde van de acte staat vermeld 'Staet op Hoochstadt', waarmee de woning bedoeld wordt.⁸ In 1562 wordt Gerrit Claeszn 'op Hoochstadt' opgevoerd met land achter zijn hofstede (boerderij) aan de Broekweg, waarmee ook de boerderij bedoeld wordt.⁹ Vanaf het laatste kwart van de 16e eeuw is het bronnenmateriaal ruimschaliger beschikbaar. Naast vermeldingen in belasting- (verpondings-) cohieren zijn ook transportakten aanwezig, waarmee een betere indruk van landerijen en de boerderij verkregen kan worden.

Uit de verschillende documenten kunnen de volgende eigenaren van boerderij Hoogstad met omliggende landerijen (in wisselende samenstelling) kunnen worden gereconstrueerd.¹⁰

15..	- 15..	Gerrit Claeszn van Dyck (op) Hoochstadt
15..	- 15..	Claes Gerritszn, zoon van Gerrit Claeszn Hoochstadt
c.1582	- 1587	Jacop Claeszn op Hoogstadt, gehuwd met Grietgen Maertensd., weduwe van Claes Gerritszn
1587	- 1597	Jacob Willemszn Brasser
1597	- 1653	Willem Jacobszn Brasser, zoon van Jacob Willemszn Brasser

1653	- 1655	Erfgenamen van Willem Jacobszn Brasser
1655	- 1660	Rijck Adriaeszn van Muyden
1660	- 1714	Maria van Muyden, gehuwd met Pieter van Verschuer, dochter van Rijck Adriaenszn van Muyden
1714	- 1714	Richard en Eeuwouda van Verschuer, zoon en dochter van Pieter van Verschuer en Maria van Muyden
1714	- 1719	Johannes, Catherina en Johanna Jacobszn van Gesel Jacobs en Emmerentia van Gesel
1719	- 1761	Emmerentia van Gesel, gehuwd met Roeland van Waardenburg
1761	- 1779	Alida van Waardenburg, gehuwd met Otto van Velden en dochter van Roeland van Waardenburg en Emmerentia van Gesel
1779	- 1781	Otto van Velden, weduwnaar van Alida van Waardenburg
1781	- 1797	Eduard Jacob Penning

1797	- 1844	Aart Leendertszn Man in 't Veld
1844	- 1875	Adrianus Man in 't Veld, zoon van Aart Leendertszn Man in 't Veld
1875	- 1880	Klaas Klapwijk
1880	- 1901	Cornelis Moerman Willemszn
1901	- 1936	Willem Moerman, zoon van Cornelis Moerman Willemszn
1936	- 1958	Dirkje van Nugteren, weduwe van Willem Moerman, en kinderen
1958	- 1961	Cornelis en Jan Moerman, zoons van Willem Moerman en Dirkje van Nugteren
1961	- 1988	Cornelis Moerman, zoon van Willem Moerman en Dirkje van Nugteren
1988	- 2018	Gemeente Vlaardingen
2018	- nu	Familie Van Buuren

Eduard Jacob Penning (1736-1806) en zijn vrouw Hester Henrica de Greve (1727-1811), pastelportretten door Pierre Frédéric de la Croix, 1776Collectie Stedelijk Museum Schiedam, foto Tom Haartsen

De boerderij is gedurende een lange periode, in ieder geval tussen circa 1600 en 1797, verpacht geweest. De eigenaren waren welgestelde lieden die in grote steden woonden, in het geval van Hoogstad in Schiedam, Utrecht en Rotterdam. In de zeventiende eeuw waren telgen uit de Schiedamse en Rotterdamse geslachten Brasser, Van Gesel, Van Muyden en Verschuer gedurende langere of kortere tijd eigenaar. Landbezit en een buiten golden niet alleen als belegging maar ook als statusverhogend fenomeen. De rijkere in de stad hadden aan de rand van de stad een tuin met tuinhuis (in Vlaardingen bij het Westnieuweland/De Nieuwe Tuinen en het Liesveld) en de zeer welgestelden bezaten een buitenhuis of, bij de gefortuneerden, een buitenplaats op een mooie locatie in de duinen, langs een rustieke rivier, maar ook elders op het platteland zoals *Het Hof* in de Oostwijk/Buitenweide. Vaak bevond zich in de boerderijen die verpacht werden een ‘mooie’ kamer waar de welgestelde eigenaar en zijn gezin in de zomer of op andere momenten konden verblijven.¹¹ Ook werd bij de boerderijen soms een ‘zomerhuis’ gebouwd, zoals ook in het geval van Hoogstad is gebeurd.¹² Wanneer dit zomerhuis is gebouwd, is niet bekend, maar in 1797 wordt het bij de verkoop van het complex expliciet vermeld.¹³ De toenmalige eigenaar van Hoogstad was Eduard Jacob Penning (1736-1806), een rijke koopman en reder ter walvisvaart uit Schiedam, die in of kort voor 1797 naar Utrecht verhuisde. Hij was enige jaren burgemeester in zijn woonplaats Schiedam en zijn functie van penningmeester van het College van de Grote Visserij vereiste ongetwijfeld zijn regelmatige aanwezigheid in Vlaardingen. De kans is groot dat hij het zomerhuis kort nadat hij het complex in 1781 had verworven, liet bouwen. In 1782 vroeg hij namelijk aan het Hoogheemraadschap van Delfland toestemming voor de aanleg van een fontein met bijbehorende pompen. Deze fontein zal in de vijver hebben gestaan die voor de kop van de boerderij was gelegen en mede in die jaren was gegraven, daar waar zich tegenwoordig het in de jaren 1860 gebouwde herenhuis bevindt.¹⁴ Een en ander duidt op de verfraaiing van het boerderijterrein waarmee Penning zich een aangenaam buitenverblijf creëerde. Het

zomerhuis heeft naast/ten noorden van de stal gestaan, daar waar nu een hooiberg staat. Op 19e eeuwse kaarten is hier een groot vierkant gebouw te zien, dat als zodanig te identificeren valt. Ook de bewuste vijver staat op deze kaarten vermeld. Toen de boerderij in 1797 door Aart Man in ‘t Veld werd gekocht, verviel waarschijnlijk de noodzaak het zomerhuis in stand te houden. Wanneer het gesloopt is, is niet teruggevonden, mogelijk heeft het nog een tweede leven als stal of schuur geleid. Man in ‘t Veld was de eerste eigenaar sinds anderhalve eeuw die zelf boerde, waarmee de gedeelde functie (agrarisch en recreatief) kwam te vervallen. Vanaf het midden van de 19e eeuw komt het zomerhuis niet meer op de kaarten voor (met uitzondering van enkele jongere kaarten die kritiekloos de verouderde situatie weergaven).

Hoewel met de komst van Man in ‘t Veld het recreatieve en statusgerelateerde karakter van Hoogstad verdween, bleef het complex enige allure houden. Het bijbehorende

Foto ten voeten uit van Cornelis Moerman Willemszn (1831-1901), die Hoogstad in 1880 kocht. (Particuliere collectie).

landbouw- en veeteeltgebied was relatief groot en de boerderij zelf behoorde tot de grotere in de regio. Dit gegeven wordt onderstreept door het in de jaren 1860 gebouwde herenhuis, naar verluidt gerealiseerd als toekomstig onderkomen van het boerenechtpaar.

Pachters

De volgende pachters zijn bij naam bekend, met vermelding van de jaren waarin zij als zodanig voorkomen.¹⁵

-1632	Jan Symonszn Hoochstadt
1637	de kinderen van Jan Symonszn Hoochstadt
1640	Aryen Huybrechtszn de Haes ('wonende op Hoochstadt')
1641-1653	Claes Janszn Hoochstadt
1654-1656	Arijen Jasperszn Alenburch
1657	Rijck Adriaesnzn van Muyden, ook eigenaar
1658-1670	Crijn Pieterszn Poot
1671-1674	Arij Corneliszn Wogelom
[1708]-1715	Arent Jacobszn Oostermeer
1716-1719	Willem Willemszn Brederoo
1720-1725	Cornelis Willemszn van den Bos
1726-1743	Pieter Corneliszn Middelhuijsen
1744-1745	Michiel Janszn van Schie
1746	Roeland van Waardenburg ('op Hoogstad', ook eigenaar)
1747	Philips Pieterszn van der Lelij
1748-1752	Roeland van Waardenburg ('op Hoogstad', ook eigenaar)
175?-1756	Cornelis Bergman
1757-1758	Claas Maarleveld
1759-1780	IJsbrand van Dijk
1781-1783	Gerrit van den Bos
1784-1786	Cornelis Schinkelshoek
1790-1797	Jan Kerkhof

Vanaf 1797 zijn de eigenaren ook de gebruikers van het Hoogstadcomplex. Opvallend is dat verschillende eigenaren en pachters de achternaam Hoogstad voerden, naar de plaats waar zij woonden. Voor zover kon worden nagegaan bleven hun kinderen deze naam dragen, ook als zij geen relatie met de boerderij meer hadden. Gerrit

Claeszn Hoochstadt, eigenaar in het derde kwart van de 16e eeuw, heette van oorsprong ‘Van Dyck’ maar komt na verwerving van de boerderij onder de naam ‘Hoochstadt’ of ‘op Hoochstadt’ voor.

Omvang, gebruik, uiterlijk en betekenis

Meestal boerden zij zelf op het omliggende land, soms ook verpachtten zij percelen aan derden. Hoewel een belangrijk deel van de landerijen rondom de boerderij (voor zover dat kan worden nagegaan) altijd tot het complex heeft behoord, is het landbezit in samenstelling en omvang nooit consistent geweest. Percelen werden verkocht of juist aangekocht. Het tot de boerderij behorende grondbezit is in omvang echter altijd aanzienlijk geweest. Dit kan niet alleen worden ontleend aan de vermelding op kaarten, maar vooral ook door vergelijking van de opbrengst van verpondingen (onroerendzaakbelasting) met die van boerderijen in de omgeving. Het complex Hoogstad, bestaande uit boerderij met bijbehorend land, bracht gedurende de gehele zeventiende en achttiende eeuw één van de hoogste verpondingsbedragen op: gedurende een lange periode bijvoorbeeld 194:17:5 (ponden:stuivers:penningen), terwijl de nabije Kooi-woning het in vergelijking ook niet geringe bedrag van 103:10:00 opbracht. Slechts een enkel ander boerderij-complex kon in Vlaardingse-Ambacht hiermee wedijveren, waaronder de buitenplaatslocatie annex boerderij Holij in de Holierhoeksepolder. In moderne oppervlaktematen uitgedrukt, omvatte het landbezit in de jaren waarin Hoogstad werd verkocht, de volgende waarden:

1655	38,83 hectare
1714	42,80 hectare
1781	42,80 hectare
1797	39,02 hectare
1844	37,81 hectare
1875	36,93 hectare
1880	18,33 hectare
1901	18,33 hectare

Het meest opvallende verschil treedt op na 1875, toen het bijbehorende landbezit met ongeveer de helft afnam. Klaas Klapwijk kocht het kerncomplex van Wilhelmina Klapwijk, weduwe van Adrianus Man in 't Veld, terwijl een aantal grote percelen aan derden werden verkocht. Cornelis Moerman Willemszn verwierf Hoogstad in 1880, maar in aanzienlijk geringere omvang. Zijn (klein-) kinderen kochten later nog wel weer enkele percelen terug, maar in de twintigste eeuw zou het oppervlakte steeds geringer worden. De aanleg van rijksweg (A) 20 was de eerste grote aanslag op het grondbezit, waarbij het noordwestelijk gedeelte ook doormidden werd gesneden. Onteigeningen ten behoeve van de herstructurering van de Broekpolder (hoewel het wat Hoogstad betreft om land in de Aalkeet-Buitenpolder betrof) en de aanleg van zowel de Westlandseweg als de Heusdensweg waren bij leven van dokter Moerman projecten die ten koste van het grondgebied gingen. De Gemeente durfde de laatste onteigeningszet niet te zetten, vermoedelijk uit angst voor maatschappelijke verontwaardiging over de bedreiging van het 'Kankerinstituut', dat Moerman op de boerderij gevestigd had. Na diens overlijden en het verwerven van het complex door de Gemeente Vlaardingen werden vrijwel alle agrarische percelen alsnog van de boerderij afgescheiden, waarna deze een herbestemming kregen. Ten oosten van de Heusdensweg verrees het zwembad 'De Kulk' en ten westen en noorden van de boerderij werd het bedrijventerrein 'Hoogstad' ingericht. Alleen de beide boomgaarden en het weiland voor de boerderij, bleven intact.¹⁶

In verschillende acten wordt een nadere omschrijving van de boerderij gegeven.¹⁷

- 1544 'huijs, schuijer, barch, boemte' (10e penning 1544; Hoogstad niet met naam genoemd)
- 1558 'huijs, barch, boemte'
- 1561 'huys berg en geboomte' (Tiende Penning; Hoogstad niet met naam genoemd)
- 1628 'Een woonincge als huijs, bijhuijs, schuijr en barge, boomgaaerden ende plantage'

- 1632 'Een woninge, boomgaert, plantagie ende gevolge vandien'
- 1652 'woning (sic), huijs, bijhuijs, schuijren, bargaen, boomgaert ende plantagie'
- 1652 'woning, huijs, bijhuijs, schuijren, bargaen, boomgaert ende plantagie'
- 1654 'wooning genaemt Hoochstadt, als huijsinge, bijhuijsinghe, schuijren, bargaen ende geboomten'
- 1655 'den wooninghe genaemt Hoochstadt als huijsinge, bijhuijsinghe, schuijren, bargaen ende geboomte, pootinge ende plantinghe'
- 1655 'den woninge genaemt Hoochstadt, als huijsinge, schuijren, bargaen ende geboomten, potinge ende plantinge'
- 1714 'huijs, schuijr, berge, wagenhuijs, varckenskot en plantagie ... en een vogelkooij'
- 1726 'woningh bestaande in huijs, schuijr, bargaen, waagenhuijs, varckenskot en plantagie'
- 1774 'een wooning bestaande in huijs, schuur, kaarmoolen, wagenhuijs, bargaen, mitsgaders vogelkooij [= eendenkooi].
- 1781 'huijsmanswooninge, als huijs, schuur en bargaen, boomgaard en geboomten'
- 1797 'huysmanswooninge en erve, met een aangenaam zomerverblijf genaamd Hoogstad met desselfs ruyme stallinge voor koeijen en paarden als mede melkhuys, kaarmolen, wagenhuys, varkensschuur, bargaen, boomgaard en geboomten'
- 1812 'huismanswoning genaamd Hoogstad met deszelfs ruime stallingen voor koeijen en paarden alsmede wagenhuis, varkensschuur, bargaen, boomgaard en geboomte'
- 1844 'bouwmanswoning genaamd Hoogstad'
- 1875 'bouwmanswoning 'Hoogstad', woonhuis met kelder, koe- en paardenstallingen stenen varkensschuur, karnmolen en wagenschuren, twee hooibergen en verdere getimmerde, alsmede het daarnevens staande herenhuis met erf, tuin, boomgaard, oprijlaan bepoting en beplanting'
- 1880 'bouwmanswoning 'Hoogstad' met stallingen,

- schuren, karnmolen, twee hooibergen en verdere getimmerde, alsmede het daarnevens staande herenhuis met erf, tuin, boomgaard, oprijlaan, bepoting en beplanting '
- 1901 'bouwmanswoning genaamd Hoogstad bestaande in woonhuis, koeien- en paardenstalling, karnmolen, schuren, hooibergen, alsmede daarneven staand woonhuis met erf, werf, tuin en boomgaard'

Hoewel aan deze vermeldingen het een en ander kan worden afgeleid, bijvoorbeeld het aantal bijgebouwen, hooibergen en de aanwezigheid gedurende een zekere periode van een eendenkooi geeft deze aanvullende aanwijzingen over de bouw of verbouw van gebouwen/gebouwonderdelen dan al uit andere bronnen bekend is. De landerijen hebben door de eeuwen heen verschillend gebruik gekend. Sommige percelen werden als grasland benut, andere werden ten behoeve van de akkerbouw geëxploiteerd en, sinds circa 1925, ook als volkstuintjes die door dokter Moerman en diens vader aan particulie-

ren verpacht werden. Van oudsher, zeker teruggaande tot de zestiende eeuw, behoorde tot het complex een (hoogstam-) boomgaard, achter/ten noorden van de boerderij gelegen. Naast deze boomgaard werden rond 1930 ook twee grote druivenkassen gebouwd. Tot het complex behoorde verder, tot einde achttiende eeuw, een eendenkooi. Deze was in de (late) zestiende of begin zeventiende eeuw met toestemming van leenheer de Graaf van Arenberg afgescheiden van een perceel land dat tot Hoogstad hoorde. Na 1797 ging de eendenkooi (tegenwoordig te situeren ter plekke van hockeyclub Pollux aan de Kooikersweg) deel uitmaken van het land van de Kooiwooning (aan de Broekweg en gesloopt ten tijde van de opspuiting van de Broekpolder).¹⁸

Het agrarisch gebruik van boerderij Hoogstad bleef tot aan de dood van dokter Moerman gehandhaafd, zij het in steeds geringere mate. Dat laatste hield verband met

Het pachtersgezin Molendijk-van der Graaff voor de achtergevel van het Herenhuis, circa 1925. Particuliere collectie.

Erf en gebouwen van boerderij Hoogstad, circa 1955.
Collectie Stadsarchief Vlaardingen.

het inkrimpen van het bijbehorende landbouwgebied, maar ook met het wijzigen van het grondgebruik. Door de jaren heen was de oppervlakte aan volkstuintjes, ten koste van akker- en weiland, gegroeid. Het perceel land langs de Broekweg/Westlandseweg werd nog tot 1988 voor agrarische doeleinden benut.

In de jaren 1920 was de vader van de dokter, Willem Moerman, gaan rentenieren. Het herenhuis en enkele percelen werden gedurende enige jaren aan tuinder Molendijk verpacht, die als pachter werd opgevolgd door veehouder Vellekoop. Toen diens pachtcontract in de jaren 1970 niet werd verlengd, nam tot in 1988 dagloner Jan Bos het beheer over de strook grasland naast de Westlandseweg en het gebruik van de stal over.

Van grote invloed op het fysieke gebruik en de uitstraling van het gebouwencomplex was de vestiging van

Pachtter J. Vellekoop met zijn vrouw voor het Herenhuis waar zij woonden, circa 1965. Particuliere collectie.

de praktijk van dokter Cornelis Moerman in 1930. Na zijn afstuderen vestigde hij zich in de boerderij als huisarts en ontwikkelde hier ook zijn alternatieve behandeling van kankerpatiënten, wat zou leiden tot de zogenaamde 'Moermantherapie'. Ten behoeve van de huisartsenpraktijk werden het voor- en achterhuis verbouwd en in de jaren 1965-1966 werd ook de vleugel waar de opkamer en kelder zich bevonden ingrijpend verbouwd.

Apotheek met ingebouwde medicijnkast, foto Arie Wapenaar, 2011.

In de oude woonvertrekken en op een deel van de zolder werden rond 1930 ruimten afgeschoten en de dakconstructie aangepast, waarbij ook privévertrekken konden worden gecreëerd. Op deze wijze kwamen op de begane grond een wachtkamer en op de verdieping een behandel- en een spreekkamer tot stand. De boerderij lag net over de grens van Vlaardingen, in Vlaardinger-Ambacht dat tot 1941 een zelfstandige gemeente was, zonder zelfstandige apotheek. In gemeenten waar deze zich niet bevond, mochten huisartsen van overheidswege zelf een apotheek aan huis houden, van welk voorrecht Moerman kort na vestiging van zijn praktijk gebruikmaakte. Op de verdieping, in zijn voormalige slaapkamer werd deze, met inbouwkast en verdere inrichting, gerealiseerd.

De aanleg van de praktijk en privévertrekken (onder an-

dere een slaap- en badkamer) betekenden een grondige verbouwing van deze tot de oudste gedeelten van de boerderij behorende ruimtes. Het zolderdak dat tot het (rieten) dakvlak van de opkamerzolder doorliep werd afgekapt en vervangen door een recht bouwvolume. De oorspronkelijke zijgevel kreeg een nieuwe top met siermetselwerk, waarmee deze in uitstraling ging concurreren met de eigenlijke voorgevel. In 1965/1966 volgde een andere ingrijpende verbouwing waarbij niet alleen een klein gebouwtje in de oksel van het achterhuis en opkamer ('het huisje') gesloopt werd, maar vooral ook de vloeren van opkamer en opkamerzolder werden uitgebroken en gelijkgetrokken aan die elders in het huis. Bouwtekeningen zijn hiervan voor zover bekend niet vervaardigd. Hierbij onstond de zogenaamde 'vitaminekamer' die gebruikt werd ten behoeve van het sorteren en verpakken van de vitaminetabletten voor de kankerpatiënten. Het agrarische karakter van deze ruimten was hiermee verdwenen. Moerman baseerde zijn therapie op proeven met zijn postduiven, die hij aanvankelijk op zolder van de stal huisvestte.

Vanaf 1938 liet hij duivenhokken op de garage construeren, waar deze nog steeds prominent aanwezig zijn. In de jaren 1960 verdween de hooiberg op het erf en werd deze vervangen door een bloemenperk met een klassieke lantaarn. Samen met het grind, waarmee erf en oprijlaan belegd werden, de tuinborders en -vazen en de nieuwe sier-voorgevel gaf dit een uitstraling aan het terrein die eerder bij een landgoed of buitenplaats paste dan bij een boeren-erf. Niet voor niets afficeerde Moerman zich op briefhoofden, medicijndoosjes en -zakjes met het opschrift 'Huize Hoogstad'. Het paste bij de status die een arts in de vooroorlogse jaren had en waarvoor hij zich bepaald gevoelig toonde.

Het lag in Moermans bedoeling op Hoogstad een centrum voor de Moermantherapie te vestigen, dat zijn werk zou voortzetten. Jarenlang had hij met het argument van duivenproeven de stadsuitbreiding tegengehouden of op zijn minst gefrustreerd en ook na zijn dood wilde hij

Medicijndoosje voor particuliere patiënten van 'C. Moerman Arts Vlaardinger Ambacht Huize Hoogstad', ca. 1930 (foto auteur, 2013).

dat Hoogstad 'ongeschonden' zou blijven. Aannemers werden ingeschakeld om de oude boenhok, paardenstal, werkplaats en keuken te verbouwen als woning voor een Moermanarts en het herenhuis werd verbouwd tot centrum voor de Moermantherapie. Van de vestiging van Moermanartsen of de Moermanvereniging in deze ruimten is het echter niet gekomen.

Kort voor zijn overlijden sloot Moerman met de Gemeente Vlaardingen een overeenkomst waarbij de laatste na het overlijden van de dokter het eerste recht van koop van het gehele complex verwierf. De tegenprestatie, los van de aankoopsom gebaseerd op een onafhankelijke taxatie, bestond uit het gedurende 25 jaar besteden van aandacht aan dokter Moerman en zijn kankertherapie en het instandhouden van hetgeen daarmee een relatie had. Na het overlijden van Moerman in 1988 werden de landerijen successievelijk getransformeerd in bedrijventerrein en als zwembadlocatie. De gebouwen kregen nieuwe gebruikers: de Volksuniversiteit betrok het lezingenzaaltje, de nieuw ingerichte woning tussen stal en doktershuis

Duivenhok op de stalzolder tegen de kopse gevel (noordzijde), zoals in gebruik voor de bouw van het duivenhok boven de garages (opname auteur, 1992).

werd toegewezen aan de beheerders van het complex (en na 2006 anti-krakers) en de Stichting Archeologie en Bouwhistorie Vlaardingen en de Archeologische Werkgroep AWN-Helinium betrokken de stal en de daarboven gelegen zolder, waar van 1992 tot 2002 het Archeologisch Museum Hoogstad voor publiek was geopend. Sindsdien wordt de zolder gebruikt als depotruimte van het Museum Vlaardingen, terwijl Helinium blijvend gebruik maakt van de stalruimte. Het herenhuis wordt vanaf 1989 verhuurd aan het kunstenaarsechtpaar Wilma Kuil en Peter Dumas, die hier ook hun ateliers vestigden. Tot 2005 werden de duiven van Moerman door een vrijwilliger verzorgd. Sinds het overlijden van de laatste wordt het duivenhok niet meer gebruikt. Het doktershuis/de huisartsenpraktijk tenslotte, sinds de herinrichting in de jaren 1930 aan weinig veranderingen onderhevig, werd in 1996

op verzoek van het gemeentebestuur door de Stichting Archeologie en Bouwhistorie Vlaardingen ingericht als museale ruimte over de 'plattelandspraktijk van dokter Moerman' ten behoeve van presentatie aan een groot publiek. Op het allerlaatste moment zag het gemeentebestuur af van openstelling, toen antisemitische uitspraken van dokter Moerman ruim aandacht kregen in de media. Sinds dat moment wordt deze ruimte intact gehouden en onderhouden door het Museum Vlaardingen en vrijwilligers. Het weiland langs de oprijlaan is sinds 2014 in gebruik gegeven aan de stichting Stadslandbouw Van Ruytenburch, waarvan anno 2018 onduidelijk is of deze hier gevestigd kan blijven. Tijdens speciale evenementen, zoals Open Monumentendag en de jaarlijkse 'Hoogstad Oogstmarkt' is deze met toestemming van de gemeente voor het publiek geopend.¹⁹

In 2018 werd het Hoogstadcomplex verkocht aan de familie Van Buuren, die hier een pannenkoekenrestaurant zal vestigen.

Epiloog

De Gemeente Vlaardingen ontpopte zich na de Tweede Wereldoorlog als één van de snelstgroeiende gemeenten in Nederland. Niet alleen trok deze veel nieuwe bedrijvigheid naar zich toe, ook de volkshuisvesting en andere maatschappelijke functies hadden een zeer groot ruimtebeslag. Het Hoogstadcomplex, centraal in de gemeente

gelegen, vervulde bij deze ruimtelijke plannen een cruciale rol. Over het land was rijksweg (A)20 geprojecteerd, maar ook was het de gemeentelijke ambitie een recreatieoord ter plekke van de boerderij en directe omgeving te maken. In het zogenaamde 'Uitbreidingsplan' (1947) is deze gedetailleerd beschreven. In de jaren 1960-1970 werd het voor de gemeentelijke infrastructuur (wegenet) belangrijk geacht de Heusdensweg te verbinden met de Westlandseweg/Pruissingel, wat ten koste zou gaan van de landerijen tussen de boerderij en de Vlaardinger Vaart. Dokter Moerman heeft zich sinds de jaren 1930ezet tegen alle plannen die een fysieke aantasting van het Hoogstadcomplex zouden betekenen. Rijksweg 20 wist hij, via talloze juridische procedures, tot in de jaren 1960 te rekken, de onteigening (van verkoop was al helemaal geen sprake) van het boerderijcomplex en daarmee de beoogde functiewijziging wist hij te voorkomen en ook de aanleg van de (verlengde) Heusdensweg werd jaren vertraagd. Hoewel de integraliteit van het complex door de jaren heen als gevolg van de wegeaanleg werd aangetast, heeft de onverzettelijkheid van dokter Moerman er wel voor gezorgd dat het boerderijcomplex met de direct hieromheen liggende landerijen redelijk gaaf behouden is gebleven.

Hoogstad met weiland, oprijlaan, boerderij en herenhuis. Foto Arie Wapenaar, 2011.

Noten

¹ Dit artikel is een bewerking van het hoofdstuk ‘Geschiedenis van het boerderijcomplex Hoogstad’ in: J.P. ter Brugge; *Hoogstad, Bouwhistorie en waardestelling* (Vlaardingen 2015), dat in opdracht van de afdeling Monumentenzorg van de Gemeente Vlaardingen is opgesteld.

² J. de Fremery; *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot het einde van het Hollandsche Huis. Supplement.* (Den Haag, 1901), p. 188 (no. 214).

³ J.P. ter Brugge; ‘Duikers gemaakt van uitgeholde boomstammen in het Maasmondgebied in de Romeinse Tijd’, in: *BOORbalans 5 : bijdragen aan de bewoningsgeschiedenis van het Maasmondgebied* (Rotterdam, 2002), p. 63-86 en T. de Ridder; ‘Van donk tot stad’, in *Jaarboek Historische Vereniging Vlaardingen 2000* (Vlaardingen 2000), p. 34-61.

⁴ Nationaal Archief, Archief Staten van Holland voor 1572, inventarisnummer 1461, fol. 6v.

⁵ Vergelijk over de betekenis van Hoogstad ook de recent verschenen publicatie van A. de Klerk: *Vlaardingen in de wording van het graafschap Holland 800-1250* (Vlaardingen 2018). Hoewel veel aannames en suggesties in deze studie niet met bronnen gestaafd kunnen worden, komt De Klerk ook tot de conclusie dat Hoogstad een centrale rol in de middeleeuwse ontwikkeling van Vlaardingen heeft gespeeld. In een door auteur in voorbereiding zijnde artikel over de ambachtsheren van Vlaardingen en Vlaardinger-Ambacht (te verschijnen in het Historisch Jaarboek Vlaardingen 2020) zal hier nader op worden ingegaan.

⁶ F. van Mieris; *Groot Charterboek der Graaven van Holland, van Zeeland en Heeren van Vriesland: beginnende met de eerste en oudste Brieven van die Landstreeken, en eindigende met den dood van onze Graavinne, Vrouwe Jacoba van Beijere, zynde zoo met de verschillende leezingen der onderscheidene afschriften, als met eenige korte aanmerkingen opgehelderd, verzaamd, en in orde gebragt, tweede deel* (Leiden, 1754), p. 500-501.

⁷ F. van Mieris, p. en C. Hoek; Archief Grafelijkheidsrekenkamer, in *Ons Voorgeslacht* 1984, p.136, J.H.W. Unger; *Regestenlijst voor Rotterdam en Schieland tot in 1425* (Bronnen voor de geschiedenis van Rotterdam IV) (Rotterdam, 1907), p. 141 (nummer 456), W.S.A. Drossaars; *De archieven van de Delftsche Statenkloosters.* (Den Haag, 1916), p. 61 (nummer 139) en p. 283 (nummer 220), C. Hoek; ‘Acten betreffende Vlaardingen in diverse acten. De Delftse Statenkloosters’(Koningsveld), in *Ons Voorgeslacht* 1990, p. 428., C. Hoek; ‘Het register van de Heilige Geest te Vlaardingen’, in *Ons Voorgeslacht* 1979, p. 447 en Stadsarchief Vlaardingen, Archief Ambachtsheren, inventarisnummer 16A4.

⁸ Hoek 1979, p.455.

⁹ Stadsarchief Vlaardingen, Archief Ambachtsheren, inventarisnummer 16A4.

¹⁰ Ter Brugge 2015 (bijlage ‘Eigenaren Hoogstad’, met bronvermelding), C. Hoek en J.H. Brakke; ‘Repertorium op de lenen van Mathenesse, 1344-1798’, in ‘Jaarboek Ons Voorgeslacht’ 1956, p. 30-76 en 1961, met aanvullingen in ‘Ons Voorgeslacht’ 1985, p. 660-663, en 1986, SAV Kadastraal Archief en SAV Archief Moerman.

¹¹ D.J. Noordam; ‘De elite van Zuid-Holland’, in J. Stöver e.a. (red.); *Kastelen en buitenplaatsen in Zuid-Holland.* (Leiden/Zutphen, 2000), p. 17-21.

¹² F.W. van Ooststroom; ‘Bijgebouwen en erven, een inventarisatie’, in Ratsma e.a.; *Boerderijen in Zuid-Holland. Aquarellen van J. Verheul Dzn.* (Zutphen, 1989), p.27-28.

¹³ Stadsarchief Vlaardingen, Oud Rechterlijk Archief Vlaardinger-Ambacht, inventarisnummer 21, fol.225v-227r en Ter Brugge 2015 (Bijlage ‘Eigenaren Hoogstad met bronvermelding)

¹⁴ Archief Hoogheemraadschap van Delfland, *Archief Aalkeet-Buitenpolder, 1625-1976*, inventarisnummer 217.

¹⁵ Stadsarchief Vlaardingen, Archief Vlaardinger-Ambacht, Archief Ambachtsbestuur inventarisnummers 621-629, 640-761 en 766-817, Hoek en Brakke 1956/1961/1985/1986 en SAV Archief Moerman.

¹⁶ Stadsarchief Vlaardingen, Kadastrale archieven, Ter Brugge 2015 (Bijlage ‘Eigenaren Hoogstad’ met bronvermelding) en J.P. ter Brugge; “Het is net andersom” : leven en werk van dokter Moerman’, in: *Historisch Jaarboek Vlaardingen 2011*, p. 8-127.

¹⁷ Nationaal Archief, Staten van Holland, inventarisnummer 396, Stadsarchief Vlaardingen, Archief Ambachtsbestuur inventarisnummers 621-629, 640-761 en 766-817, Ter Brugge 2015 (Bijlage ‘Eigenaren Hoogstad’ met bronvermelding)

¹⁸ J.P. ter Brugge; ‘De eendenkooi’, in *Musis - Jrg. 19, nr. 4* (mei 2013), p. 35 en Ter Brugge 2015 (Bijlage ‘Eigenaren Hoogstad’ met bronvermelding)

¹⁹ Ter Brugge 2011 en 2015.

Oproep

De ertskransen aan de Vulcaanhaven

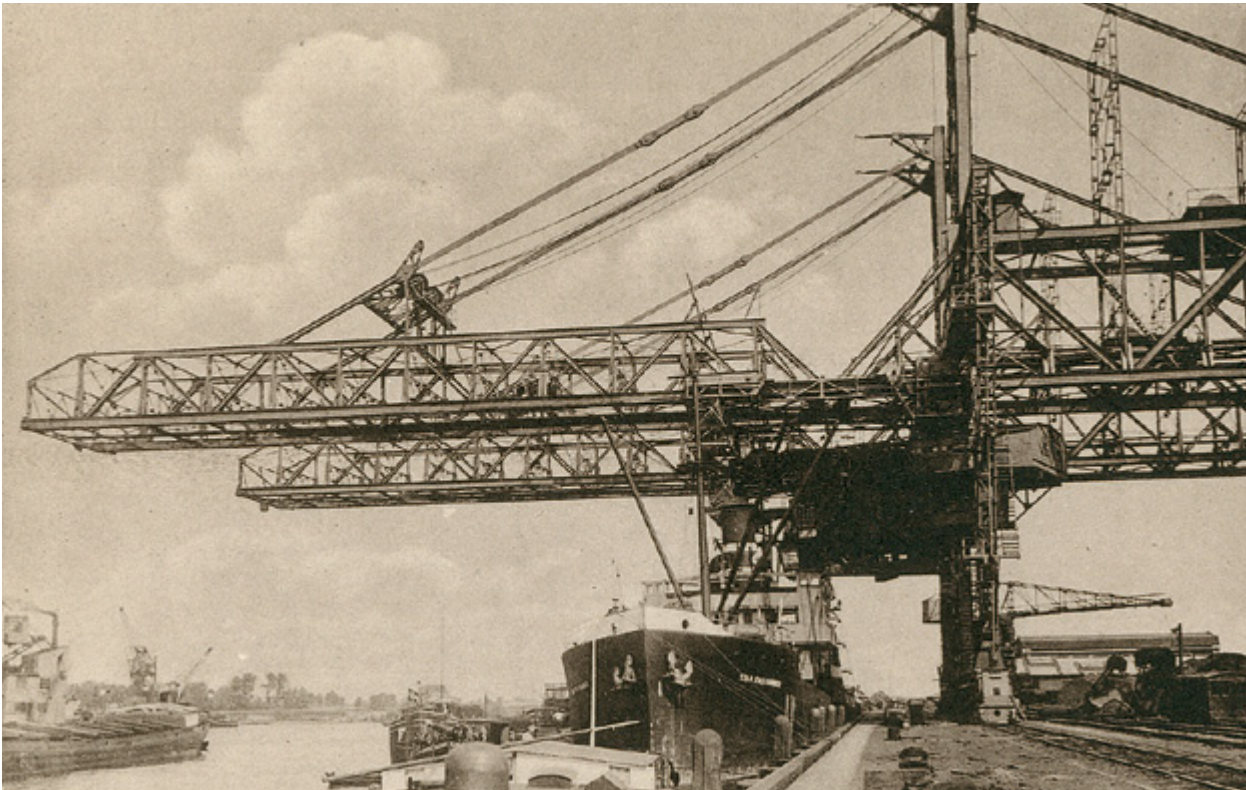
De Vulcaanhaven, die tussen 1921 en 1923 werd aangelegd voor het overslaan van erts, wordt al sinds het begin gekenmerkt door de Ertskransen voor het lossen van schepen en ander overslagwerk. De eerste kranen zijn in de Tweede Wereldoorlog verwoest. De huidige grijperloskransen uit 1952 en 1954 zijn vrijwel identiek aan elkaar. In eerste instantie was er nog een derde kraan. Deze is gesloopt na een aanvaring met een schip. De kranen kunnen zestien ton dragen en een overspanning van honderdzestig meter overbruggen.

De draaimogelijkheden van de Ertskransen maken hen een lust voor het oog, maar dat draaien is vooral functioneel voor het werken in een beperkte ruimte waar wendbaarheid noodzaak is. De kranen worden door machinisten bestuurd via controllers en relais, zonder elektronica. Hoewel de besturing er soepeltjes uitziet, is

het noodzaak om je goed vast te houden door de flinke vaart.

Hoewel de Ertskransen aan de Vulcaanhaven geen monumentenstatus hebben gekregen, zijn zij belangrijk Vlaardings industrieel Erfgoed. Helaas is behoud van de kranen op locatie of na verplaatsing niet mogelijk zonder een flinke hoeveel geld, en dat is er niet. Zij zullen dus verdwijnen en daarom wil team Erfgoed van de gemeente Vlaardingen iets doen om de herinnering aan de kranen te behouden en de verhalen erover vast te leggen. Voor een documentaire over de kranen zijn wij op zoek naar verhalen, herinneringen, beeldmateriaal en nog veel meer. Kunt u ons helpen? Laat het ons weten via info@geschiedenisvanvlaardingen.nl

Collectie Stadsarchief Vlaardingen.

Pleisterplaats

Jan van Hees

Begin 2019 zal de ombouw van de spoorweg Schiedam-Hoek van Holland tot een metrolijn/sneltram een feit zijn. De spoorweg werd aangelegd in 1888 en was van groot belang o.a. voor de mobiliteit van de bewoners rond die lijn en het goederenvervoer van en naar het omliggend gebied. Door de ombouw kunnen er nu in Vlaardingen ook dichter bij de lijn woningen gebouwd worden. Het oude spoorwegtracé kruiste met een bewaakte overweg bij de Eerste Nederlandse Coöperatieve Kunstmestfabriek (in de volksmond “De Super”) de Maassluisdijk en vormde met een spoordijk ook een nieuwe waterkering van Vlaardingen-West tot Vlaardingen-Oost. Bij Vlaardingen-Oost kruiste de lijn dezelfde dijk weer, maar daar werd deze de Schiedamsdijk genoemd. Vlaardingen had vijf bewaakte spoorwegovergangen voor autoverkeer. Door de aanleg van een verkeerstunnel bij Vlaardingen-Oost verviel daar de bewaakte overgang en door de ombouw tot sneltramlijn en de spectaculaire bouw van een verkeerstunnel (voor het goederenvervoer over de weg) en de daarbij behorende infrastructuur aan het eind van de Marathonweg is ook de bewaakte spoorwegovergang bij de ENCK vervallen en zal er vrijwel niets meer te zien zijn van de oude situatie. Over die spoorwegovergang gaat dit verhaal.

Toename verkeer

De spoorwegovergang bij “De Super” lag voor Vlaardingers een heel eind buiten de toenmalige bebouwde kom, de dijk was vanaf het centrum van Vlaardingen tot aan “de booms” aan weerszijden beplant met iepen en onmisbaar voor verkeer naar Maassluis. Binnendoor kon men ook

De -niet meer bestaande- overgang bij de ENCK.
Foto auteur.

wel naar Maassluis via de Zuidbuurtseweg, maar over de dijk ging het mogelijk sneller. Aan het begin van de Zuidbuurtseweg stond het tolhuis voor beide wegen, dus ontwijken van tolbetaling kon niet. Het verzet tegen tolten nam toe en de wegbelasting werd in 1930 afgeschaft. Hoe dan ook: het (vooral) fietsverkeer nam toe toen in 1921 de ENCK gebouwd werd en de werknemers naar hun werk gingen. Er werden daar ook zestien woningen gebouwd, die samen “De Kampong” genoemd werden. De Deltaweg bestond nog niet: er zal wel een pad langs de

spoorbaan gelopen hebben. De overwegwachter moest aanvankelijk met de hand de spoorbomen bedienen en bij het wachten op en passeren van de trein “stroopte” het verkeer van beide zijden op. Wie geen haast had, kon het gebeuren rustig bekijken of ... een kop koffie drinken, hoewel?

Geheugen

Waar mensen komen, valt geld te verdienen. Een kiosk en een haringkraam bij Vlaardingen-Centraal, een café bij Vlaardingen-Oost. In mijn herinnering was er vlakbij de ENCK een koffiehuisje, maar niets is bedrieglijker dan een geheugen: dus maar eens rondvragen. Dat leverde geen antwoord op. Of was het langs de weg in Maassluis? Of verbeelding? Of vroeg ik het de verkeerde mensen? Ooit las ik ergens dat wielrenners voor een wedstrijd vertrokken “bij Opa”, maar wie was dat dan? Een krant uit 1949 gaf het antwoord: ik had me niet vergist.

Een koffietent

“Verveloos, vervallen, scheefgezakt, zonder uiterlijke pracht, maar met koffie en warmte, gezelligheid en sfeer, hardgekookte eieren en alle heerlijkheden, die een vermoeide reiziger zich maar kan denken” met aan de weg een bord met “Koffie” erop. De foto bewees het: dit was het “tentje” van Cornelis van Dorp, op een steenworp van de ENCK en het industriekamp “De Vergulde Hand”, dat was opgebouwd uit barakken van het interneringskamp voor NSB-ers aangevuld met barakken die behoorden bij het luchtdoelgeschut elders uit Vlaardingen en Vlaardinger-Ambacht. Er stond een flipperkast (acht balletjes voor een stuiver). Arbeiders, die tanks bouwen voor BPM/Shell,

Ook zij houden van een lekker bakje koffie in de schafttijd.

brachten er hun schafttijd door en chauffeurs van Shell-tankwagens die daar elke middag moesten zijn, aten er hun “pakkie brood” op. Meisjes die in het industriekamp werkten kwamen langs voor dezelfde bezigheid.

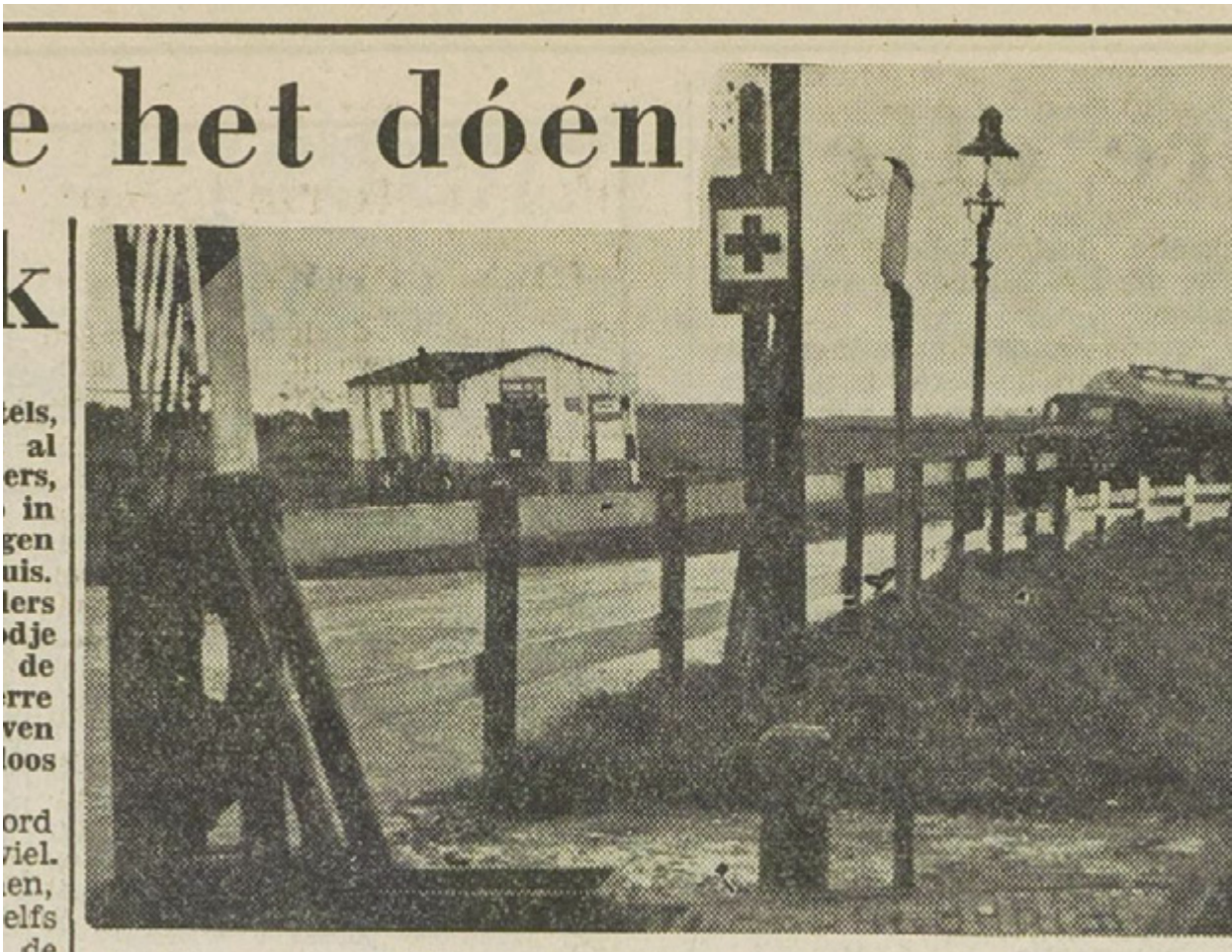
Cornelis van Dorp

Was het Kees of Cor? Ik noem hem Kees. Kees begon deze tent van 4x5 meter in 1941. Het gebouwtje was gebouwd in 1922 vrijwel zeker door de komst van de ENCK. Door wie dat gedaan is en wie het in die tijd exploiteerde was niet te vinden. Het adres was Maassluisdijk 121. In de oorlog bediende hij in stofjas Duitse soldaten van het luchtdoelgeschut, na de oorlog Engelse militairen, familieleden van geïnterneerden in “De Vergulde Hand” en

mogelijk geïnterneerden uit de categorie “lichte gevallen”. Kees van Dorp was in Vlaardingen geboren in 1902 en voordat hij zijn consumptietent begon was hij loswerkman en pakhuisknecht. Hij was de zoon van zeeman Cornelis van Dorp en Dina van der Hidde uit Maassluis. Hij bleef ongetrouwd en woonde in bij zijn zus Anna en zwager Cornelis van der Windt op enkele adressen in het centrum. In 1970 verhuisden ze naar de Zwaluwenlaan. Kees overleed in 1979.

Pensioen

Omstreeks 1967 had Kees recht op AOW en kon hij stoppen met zijn pleisterplaats. De vergunning van Van Dorp werd overgedaan aan de bekende Cornelis Harteveld.

Samen met zijn zoon sloopte hij de tent en bouwde een grotere “consumptie-snackbar” ervoor in de plaats. Door de aanleg van de Deltadijk begin jaren zeventig moest Harteveld daar verdwijnen. Harteveld werd door de Gemeente Vlaardingen tegengewerkt om een nieuwe locatie te zoeken en in te nemen.

Slot

De vraag stellen is de vraag beantwoorden: dit was het verhaal van een koffietent en Kees van Dorp. Voorbij, voorbij, voorgoed voorbij. Daar waar binnenkort de vrachtauto’s razen stond het bedrijfje van Van Dorp. Gelukkig hebben we de foto’s nog.

Boekbespreking

‘En toch werd alles beter. Vlaardingen tussen 1945 en 1950’ door Frans W. Assenberg. Uitgegeven door Retrovision, Maasland 2018.

Grondig en gedetailleerd, dat zijn wij van de boeken van Frans Assenberg gewend. En ook in dit boek over Vlaardingen heeft hij dat weer waar gemaakt. Alleen al de inleiding telt vijf bladzijden en een foto.

Het boek gaat over de eerste vijf jaren na ‘de oorlog’ (bedoeld wordt de Tweede Wereldoorlog). Toen, tussen 1945 en 1950, heerste er veel schaarste, niet alleen in Vlaardingen maar in heel Nederland en in heel Europa.

De schrijver, wie kent hem niet, is een geboren en getogen Vlaardinger en schetst met verve het naoorlogse tijdperk. “Omgekeerde nostalgie” noemt Assenberg het. Geboren in 1946 was hij zelf te jong om deze periode bewust mee te maken. Maar door middel van veel onderzoek wist hij zijn nieuwsgierigheid naar dit tijdperk te bevredigen. De lezer profiteert hiervan en Assenberg brengt ons in ruim dertig hoofdstukken op de hoogte van de details.

Eén van de hoofdstukken is opgedragen aan de neef van Assenberg, Sietse Buisman. Sietse werd uiteindelijk slechts 22 jaar en was de eerste Vlaardinger die als soldaat op Sumatra in de toenmalige kolonie Nederlands-Indië werd doodgeschoten. De schrijver kreeg van zijn familie brieven geschreven door Sietse. Ook deze brieven geven een goed beeld van die tijd.

“Een uitermate moeilijke periode” noemt de auteur de jaren na de oorlog. Maar burgemeester Jan Heusdens en wethouder Teun de Bruijn vormden een krachtig bestuur. Het waren twee sterke mannen die van aanpakken wis-

ten. Door deze twee mannen kreeg Vlaardingen nieuwe energie die de bewoners broodnodig hadden.

Is het boek interessant? Jazeker. Frans Assenberg heeft er twee jaar aan gewerkt. Hij laat heel veel feiten de revue passeren, voorzien van zijn commentaar. Naar zijn zeggen was het moeilijk een keuze te maken uit de vele gegevens die hij in het Stadsarchief Vlaardingen vond. Het boek had

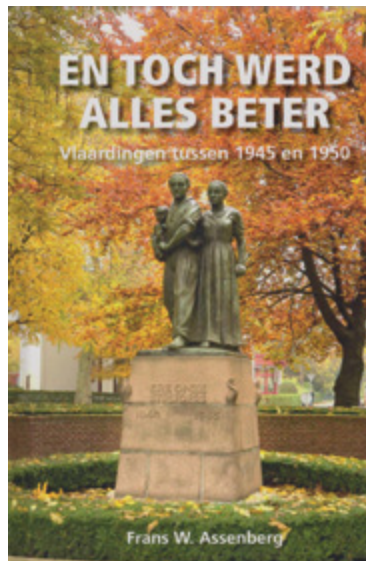
wel twee keer zo dik kunnen zijn. Aan het einde van het boek legt de schrijver verantwoording af over de verkregen informatie. Hij doet dit door middel van een uitgebreide literatuurlijst, noten en een lijst van geraadpleegde archieven. Voor iedereen die de eerste jaren van de wederopbouw in Vlaardingen beter wil leren kennen en begrijpen is dit boek een welkome aanvulling. Allerlei aspecten van het leven in Vlaardingen tussen 1945 en 1950 komen aan bod. Na de bevrijding in 1945 brak een nieuwe tijd aan en Assenberg beschrijft dit tijdsbeeld uitvoerig.

Geen wonder dus dat de boekuitreiking op zaterdagmiddag 15 september

2018 bij de Vlaardingse boekhandel Plantage Pontier veel belangstelling trok. Vrienden, familie en in geschiedenis geïnteresseerde Vlaardingers gaven acte de présence.

Het is een boek geworden met veel informatie uit de tijd dat er een groot tekort aan geld was. Wat men leert uit dit boek is hoe ondanks alle schaarste toch alles beter werd. Het boek is gebonden, telt 257 pagina’s plus de omslag en is geïllustreerd met zwart-wit foto’s. Het is te koop voor € 19,99 bij de boekhandelaren in Vlaardingen en het Streekmuseum Jan Anderson.

(Gera van der Weijden)

‘Het Vlaardingse bedrijfsleven in beeld. De negen panelen uit het voormalige Handelsgebouw aan de Parallelweg/Westhavenkade, 1918-1923’ door Jan P. van de Voort. Uitgegeven door Museum Vlaardingen en gedrukt door Stout Grafische Dienstverlening, Vlaardingen 2018.

Toen André Fontijne, oud voorzitter van de ondernemers vereniging Industriële Kring Vlaardingen (IKV), ervoer dat er negen panelen uit het gesloopte Handelsgebouw te Vlaardingen gevonden waren die vanwege hun slechte staat niet ten toon gesteld konden worden, zorgde hij er persoonlijk voor dat deze gerestaureerd werden.

Door jarenlange slechte opslag waren deze eikenhouten panelen bedekt met een dikke laag vuil. Het hout was gaan splijten en schimmelvorming en waterschade hadden hun vernietigende werk gedaan. Na de reparaties zijn de panelen gepolitoerd en ze hangen nu in volle glorie in Museum Vlaardingen waar ze bewonderd kunnen worden.

Het boekje gaat uitvoerig in op de beschrijving van de panelen zelf maar ook op de in 1908 gestichte Vlaardingse Kamer van Koophandel, het Handelsgebouw zelf en de Visserijsschool. Reder A. Hoogendijk Jzn. had namelijk al in 1909 gepleit dat er behoefte was aan een centraal gelegen gebouw ten dienste van handel en nijverheid. Het boekje bevat prachtige afbeeldingen van de glas-inloodramen in het Handelsgebouw. En natuurlijk worden ook de negen panelen, gerestaureerd en wel, getoond met de bijbehorende beschrijvingen en de kunstenaars

die de panelen vervaardigd hebben.

Het is dan ook zeker de moeite waard om het boekje aan te schaffen en de inmiddels opgehangen panelen in Museum Vlaardingen te gaan bekijken.

Van de Voort legt in zijn Noten ter afsluiting van het boekje verantwoording af van de vermelde feiten.

Vrijwel alle oud voorzitters van het IKV waren op vrijdag 28 september 2018 in Museum Vlaardingen aanwezig. Samen met de huidige voorzitter Hewi Hoogendijk en de wethouders Hoogendijk en De Leede mochten zij een exemplaar van het boekje in ontvangst nemen.

Het prachtig gedrukte boekje telt 32 pagina’s en is rijkelijk geïllustreerd. Het is te koop voor € 2,50 bij Museum Vlaardingen.

(Gera van der Weijden)

Ledenactiviteiten

Het seizoen 2018-2019 is voor de HVV wat lezingen betreft goed begonnen. Op 23 oktober 2018 heeft Henk Brobbel in Soenda een boeiend verhaal verteld over drie generaties familie Pot en hun bedrijven.

Er zijn nog 5 lezingen voor dit seizoen, waarvan nog een-tje dit jaar.

De lezingencommissie presenteert het resterende programma voor het winterseizoen als volgt:

27 november 2018 – Frans Assenberg heeft een mooi verhaal over de “Hollandia”

De lezing zal gaan over de geschiedenis van de bekende Hollandia melkfabriek aan de Oosthavenkade; in het bijzonder het sociale aspect van deze bijzondere onderneming. Want er was niet alleen werk met een enigszins lage salaris, men schonk er koffie, er waren gratificaties, een speeltuin, een regeling voor ziektekosten, een pensioenfonds, men vierde feest met elkaar, er waren veel contacten onderling, men maakte muziek, samen voetbalde men, zwom, handbalde, turnde, speelde toneel. De spil was lange tijd de heer C.H. Wagenaar Hummelinck. Hummelinck was lid van de schutterij, lid van de gemeenteraad, organiseerde een drinkwaterleiding, zorgde voor huisvesting, zuivelwinkels, vervoer, een timmerwinkel, een suikerfabriek, er was een reparatiewerkplaats, enzovoort. En hij condenseerde melk, blikte die in en verstuurde die de wereld over. Hummelinck en de zijnen hadden een unieke vorm van verheffing geschapen, een eigen universum of zuil. Een Hollandia familie volgens de wetten van Hummelinck.

Deze avond wordt gecombineerd met een extra ledenvergadering, waarover meer in de bijlage bij dit Tijd-Schrift.

De locatie voor deze avond is het clubhuis van Honkbal

vereniging S.C. Vlaardingen Holy, Zwaluwenlaan 480, 3136 VH Vlaardingen. Dit is achter de sportschool v/h Tino Hoogendijk. Parkeren is op het parkeerterrein aan de overkant van de Zwaluwenlaan.

In verband met de ledenvergadering is deze avond alleen voor leden.

22 januari 2019 – We hebben Siebe Idzinga gevraagd de kranten uit de strenge winter van 1963 uit te pluizen. Hier is hij ondertussen druk mee bezig zodat hij in januari hier ons alles over kan vertellen.

We zijn deze avond te gast in het Zonnehuis, Dillenburgsingel 5, 3136 EA Vlaardingen. Deze lezing begint ook om 20.00. Zoals eerder gemeld hebben we hier een voorprogramma, speciaal voor de bewoners. Het voorprogramma is van 19.00 tot 19.45 waarin we oude foto's van Vlaardingen tonen. Maar u kunt dit ook bijwonen. U bent welkom. Tussen 19.45 en 20.00 is er een korte pauze en daarna volgt de lezing van Siebe.

26 februari 2019 - Mart Mosterd zal ons in februari vertellen over de Broekpolder. Dit is een gecombineerde lezing met Natsec.

De locatie is de kantine van kanovereniging Natsec, Watersportweg 40, 3138 HD Vlaardingen. In verband met capaciteitsproblemen moet u zich van tevoren opgeven. Gaarne zo spoedig mogelijk, liefst via email: info@hvv-vlaardingen.nl of telefonisch 06-53587342 (Ernst Lohmann). Iedereen die zich opgegeven heeft wordt geïnformeerd of u een plaats heeft weten te veroveren. Doe het snel, want vol=vol. Geef duidelijk uw naam, adres en telefoonnummer.

26 maart 2019 (Algemene Ledenvergadering)

Na de jaarvergadering (met toegang alleen voor leden), zal Jan van Hees na de pauze een lezing geven over de

Vlaardingse straatnamen komen op 23 april aan bod. Foto Ernst Lohman.

Geuzen. Aanleiding voor deze lezing is het boekje in de serie van 't Oft naar 't Oofd: "Gewapende Burgers, de bakermat van de Vlaardingse Geuzen".

Maar Jan van Hees heeft ondertussen ook veel informatie verzameld over Arie Kop, een van de voormannen van de Geuzen, waar terecht een mooie laan naar is vernoemd. Zoals vanouds zal deze bijeenkomst worden gehouden op "t Groen", het Groen van Prinstererlyceum, Rotterdamseweg 55, 3135 BG Vlaardingen

De Broekpolder en Vlaardingse Vaart. Foto Ernst Lohman.

23 april 2019 – Onze Stadsarchivaris Harm Jan Luth-Mulders geeft voor ons een lezing over Vlaardingse Straatnamen, naar aanleiding van het komende boek over Vlaardingse straatnamen.

Er wordt nog steeds druk gezocht naar een geschikte locatie, die is op dit moment nog niet bekend. Meer informatie leest u in het volgende Tijd-Schrift.

Alle avonden, ook ledenvergaderingen, beginnen om 20.00 uur

Over een eventuele excursie hebben we nog geen nieuws, maar we zijn druk bezig met de Fluisterboot Andante. Nadere informatie volgt nog hierover.

De Commissie Ledenactiviteiten verzorgt de lezingen en excursies. Zij staat altijd open voor suggesties!

Coördinator: Ernst Lohmann. *Leden:* Els van Dijk, Han van Elk, Tineke van der Hoek, Arie Stolk.

Historische Vereniging Vlaardingen

internet: www.hvv-vlaardingen.nl

e-mail: info@hvv-vlaardingen.nl

Chronische terugzucht is echt heel wat anders

Wat doet de Historische Vereniging in vredesnaam? Welnu, bijvoorbeeld boeken en tijdschriften uitgeven, lezingen en excursies organiseren en er bij de gemeente op aandringen dat de stad er als Vlaardingen en niet als een Rotterdamse buitenwijk gaat uitzien.

Het leven staat niet stil en *“alles woelt hier om verand'ring”*, hetgeen voor de Historische Vereniging Vlaardingen echt niet leidt tot *“en betreurt dit dag voor dag”*. Met andere woorden, historische geïnteresseerd, lijden we niet aan een vorm van chronische terugzucht. Zo staan we allerm minst met de rug naar de maatschappij van 2018, vinden bouwen doorgaans prima, maar staan ook voor Open Monumentendag.

Zat U vroeger op school te slapen bij '1600 Slag bij Nieuwpoort', bedenk dan dat geschiedenis net zo veranderd is als de hele maatschappij. Geschiedenis wordt voortdurend herschreven.

Blijf niet in 'oude geschiedenis' steken, ga niet achterlopen, blijf bij de tijd, ook inzake het Vlaardingse verleden. Houd de ontwikkelingen bij van boomstamkistman tot en met de eigentijdse geschiedenis van burgemeester Heusdens en bevorder dat de Historische Vereniging *up to date* kan blijven.

Met een Jaarboek, Tijd-Schriften, lezingen en excursies, met het lidmaatschap van de Historische Vereniging Vlaardingen, lijdt U niet aan terugzucht, maakt U duidelijk een actieve Vlaardingse burger te willen zijn die bij wil blijven in heden en verleden.
Website www.hvv-vlaardingen.nl, e-mailadres info@hvv-vlaardingen.nl.